

SİCİLL-İ AHVAL DEFTERLERİNE GÖRE BAYEZİDLİ DEVLET MEMURLARI

OFFICIALS FROM BAYEZİD ACCORDING TO SICİLL-I AHVAL RECORDS

*Yakup KARATAŞ**

Özet

Sultan II. Abdülhamid Han döneminde kurulan Sicill-i Ahval Komisyonu ve bu komisyonca tutulan kayıtlar, devlet memurlarının memuriyetleri boyunca geçirdikleri iş yaşantılarını konu alan bir veri bankası görünümündedir. Prosopografik bir çalışma denemesi olarak bu bildiriye Bayezid doğumlu veya Bayezid’de görev alan ve sicill-i ahval kayıtlarına geçen memurlar tanıtılacaktır. Erzurum Vilayeti’nin bir sancağı olan Bayezid Sancağı Osmanlı-İran ve Rus sınırında yer alan, Eleşkirt, Karakilise, Diyadin, Tutak, Taşlıçay ve Bayezid Merkez kazalarından oluşan önemli bir yerleşim yeri idi. Burada bundan 100-150 yıl önce görev alan kimi memurların bugün dahi torunlarının yaşamakta olması münasebetiyle de önem arz eden bu çalışma, tamamen arşiv kaynaklı bir deneme hüviyetindedir. Bu çalışma bundan sonraki biyografi çalışmalarına ve araştırmacılara da kaynaklık etmesi açısından önemli görülmekle bölgede görev yapan memur sicillerinin incelenmesi yoluyla da alana değerli bir katkı olarak düşünülmektedir. Devlet görevlilerinin nerede doğup hangi okullarda hangi dersleri ikmal ettikleri, aile bağları, nerelerde hangi vazifeleri ifa ettikleri, tayin, nakil, mazuliyet ve emeklilik durumları ve hatta ahlaki vaziyetleri hakkında mütalaaların da yer aldığı siciller, muazzam Osmanlı kayıt sisteminin bir parçası ve bugünkü Emekli Sandığı gibi kurumların da temeli olarak imparatorlukta Cumhuriyet Türkiye’sine kalan çok önemli bir miras olarak görülmelidir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Bayezid Sancağı, Sicill-i Ahval Defterleri, II. Abdülhamid, Devlet Memurluğu.

Abstract

Sicill-i Ahval commission which was founded during Sultan Abdulhamid II reign and the records which were kept by this commission seem to be a data bank about the professional lives of government officials during their service. In this paper as an attempt of prosopographic study, officials who were born or had a job in Bayezid and those who were recorded in Sicill-i Ahval records will be introduced. Bayezid, a sanjak of Erzurum Province, was an important settlement taking place in the border of Ottoman-Iran and Russia and it consisted of Eleskirt, Karakilise, Diyadin, Tutak, Taslicay and the center of Bayezid. Becoming more of an issue since descendants of

* Doç. Dr. Yakup Karataş, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, yakup198025@gmail.com

some of the officials who served here 100-150 years ago live here even today, this study is intended to be an archive based attempt. This study is regarded to have importance as it is expected to be a source for future biography studies and researchers; also it is considered as a valuable contribution for the examination of the records of the officials serving in the region. These records, involving information about where the government officials were born, which courses they completed in what schools, where they served, their family ties, their appointment, transfer, removal and retirement situations and remarks about their moral conditions, are seen as a part of the great Ottoman record system and an important heritage from the empire to the Republic of Turkey as a base for the institutions such as current retirement fund.

Keywords: Ottoman Empire, Bayezid Sanjak, Sicill-i Ahval Records, Abdulhamid II, Government Civil Service

Giriş

Osmanlı Tarihçiliğinde Sicill-i Ahval Defterlerinin Yeri ve Önemi

Osmanlı Devleti'nde memur istihdamı XIX. yüzyılın başlarından itibaren üzerinde hassasiyetle durulan bir mevzu olmuştur. Tanzimat döneminde memur alım sisteminde önemli değişiklikler ihtiva eden ıslahatlar gerçekleştirilmiştir. Memur yetiştirmek için Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum-ı Edebiye gibi okullar açılmıştır. Yüzyılın sonlarına doğru da Ahmed Cevdet Paşa'nın girişimleriyle memuriyet konusunda ihtiyaç duyulan yasal düzenlemeler icra edilmeye başlanmıştır¹. 1 Mayıs 1884 tarihli padişah iradesiyle yürürlüğe giren ve 69 maddeden oluşan *Memurin-i Mülkiye Tekaiid ve Terakki Kararnamesi* ile devlet memurlarının istihdam usulleri, görevde yükselme ve azil durumları, hareketlilikler, cezalar, emeklilik şartları ve emekli sandığı gibi konu başlıkları üzerinde yasal süreçler ifade edilmiştir².

Son dönem Osmanlı biyografi yazımında en çok müracaat edilen kaynaklar arasında yer alan ve *Sicill-i Umumi* veya *Esas Künye Defterleri* olarak da bilinen Sicill-i Ahval Defterleri Sultan II. Abdülhamid döneminin başlarında Dâhiliye Nezareti'ne bağlı olarak kurulan Sicill-i Ahval Komisyonunca hazırlanmıştır. Sicill-i Ahval Komisyonu 1896'da lağvedilerek yerine Memurin-i Mülkiye Komisyonu kurulmuş ve kayıt tutma işlemleri bu komisyonca devralınmıştır. Memurların sicil kayıtlarının yer aldığı bu defterler 1879-1909 yılları arasını kapsamakla birlikte toplam 200 adet olup bunların 60 tanesi Sicill-i Ahval Komisyonunca, 140 tanesi ise Memurin-i Mülkiye Komisyonunca hazırlanmıştır. Defterler tutulurken ilk başlarda memurlardan alınan tercüme-i hal varakaları esas kabul edilmiştir.

¹ Yunus Özger (2015), "Sicill-i Ahval Defterlerinde Kayıtlı Bayburtlu Osmanlı Devlet Memurları", *History Studies*, 7/4, s. 70

² *Memurin-i Mülkiye Tekaiid ve Terakki Kararnamesi (1301/1884)*, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul.

Bunların herhangi bir tashihe ihtiyaç duyulmadan esas kabul edilmesi, beraberinde bilgi kirliliği gibi çeşitli sorunları getirmiştir. 1884 yılından itibaren memur dosyalarına şahsın memuriyetini ilgilendiren resmi belgelerin onaylı suretlerinin ilave edilmesi kararı alınmasıyla en doğru kayıtların tutulması adına tashih işlemleri başlatılmıştı.³

Defterler günümüze kadar korunmuş olup genel olarak Rika hattıyla ve rahat okunabilecek düzeyde tutulmuştur. Memur bilgilerinin kayıt altına alınmasının mantığını Sultan II. Abdülhamid'in merkezîyetçiliğine, idari yetkilerini etkin bir şekilde kullanma azmine ve memleketteki her şeyden haberdar olma temayüllerine bağlamak yerinde olacaktır.⁴ Daha genel bir çerçevede ifade etmek gerekirse Sultanın tahta çıkışından itibaren uyguladığı politikalar, yönetimin yeniden düzenlenmesiyle ilgili yeni bir devrin başladığını ve sivil bürokrasiyi etkin biçimde siyasi kontrol altına alma çabasını ifade etmiştir. Sicill-i Ahval Komisyonu ve sicil defterleri devletin istihdam ettiği personel hakkında bilmesi gereken bilgilere sahip olmak amacıyla oluşturulmuştu.⁵ Bu nedenle Sultanın bu personelle ilgili kayıt tutma politikası şüphesiz önemli bir gelişmedir. Zira daha önce böyle bir reform yapılmamıştır. Dönemin teknik imkânları dikkate alınacak olursa kayıtları muhafaza eden Babialı personeli İslam coğrafyasında hiç görülmemiş büyüklükte ve muntazamlıkta bir biyografi arşivi meydana getirmişti.⁶

Sultan II. Abdülhamid dönemi personel politikaları padişahın devlet kadroları üzerindeki etkinlik ve denetim imkânlarını artırırken esasında modern ve akılcı biçimler de öngörüyordu. Zira memurların tayin, terfi ve emeklilik işlerini düzenlemek için çıkarılan *Memurin-i Mülkiye Tekaid ve Terakki Kararnamesi*, memur alma ve tayin işlemleriyle ilgilenecek olan *İntihab-ı Memurin Komisyonu* gibi kurumlar yapısal olarak daha modern çizgiye sahip yeniliklerdi. Söz konusu yenilikler kapsamında olarak bakanlıkların tayin komisyonları, kararlarını tek başlarına vermiyorlar, tavsiye niteliğindeki kararlarını padişaha iletiyorlardı. Sicilleri incelenen memurların atama ve tayin işlemleri Saray'ın inisiyatifine bırakılıyordu.⁷ Sultan'ın devlet personel rejimi önceki devirlerin iltimasa dayalı usulsüzlüklerini ortadan kaldırma, ehliyet ve liyakate öncelik verme ve memurlar hakkında sağlıklı

³ Gülden Sarıyıldız, "Sicill-i Ahval Defterleri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 2009, C. 37, s. 134.

⁴ Olivier Bouquet, *Sultanın Paşaları (1839-1909)*, (Çev. Devrim Çetinkasap), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, ss. 55-64.

⁵ Gülden Sarıyıldız, *Sicill-i Ahval Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşleyişi (1879-1909)*, Der Yayınları, İstanbul 2004, ss. 7-8.

⁶ Carter V. Findley, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform (Babialı, 1789-1922)*, (Çev. Ercan Ertürk), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014, s. 316.

⁷ Carter V. Findley (1985), "19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Gelişme", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, C. I, s. 262.

bilgi depolama esaslarına istinat ediyordu.⁸ Diğer taraftan yabancı devletlerin Osmanlı idare işlerine müdahalelerine imkân vermemek için valiler ve diğer memurlar merkezi bir denetime bağlanmış ve bunların sarayla doğrudan iletişim kurabilmelerinin altyapısı hazırlanmıştı. Sultan hükümet memurluğunun onurlu bir meslek haline getirilmesini sağlamak için memur yetiştiren okulların kapsamını genişletmiş, rütbe ve makamlarına göre farklılaşan bir aylık sistemini de devreye sokmuştu.⁹ XIX. yüzyılın sonları itibariyle Osmanlı memuriyet sistemi kapsamlı bir programla ele alınmış, devlet memurlarının yetişmesinden atama, tayin ve emekliliklerine kadar sürecin tüm unsurları çağın gerekleri doğrultusunda yeni baştan organize edilmişti. Söz konusu dönemde, 1785-1893 (H.1200-1310) yılları arasında doğmuş olan yaklaşık 52.000¹⁰ devlet memurunun sicillerinin tutulması, girişilen reformun büyüklüğünü ve kapsamını göstermesi açısından önemli bir dönüşüm olmuştur.

Bayezidli Memurlar

Bu bölümde Bayezid Sancağı'nda görev yapan ve kayıtları Sicill-i Ahval defterlerine konu olan memurlar ele alınacaktır. Tespit edilen memurlardan iki tanesi Bayezid'den başka bir yerde doğmuş olup memuriyetini Bayezid'de icra ettiği için çalışmanın içeriğinde onlara da yer verilmiştir. Bu iki memur dışında kalanlar ise Bayezid doğumludur. Büyük çoğunluğu Bayezid ve bağlı kazalarda hizmet verirken Erzurum vilayetinin başka sancaklarında, hatta Trabzon'da görev alan Bayezidli memurlara da rastlanmış ve yine burada değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çalışmanın kapsamını göz önünde bulundurarak Bayezid'in diğer kazalarında doğmuş olan memurlardan sarfınazar edilmiştir. Böyle bir inceleme bölge tarihini çalışacak araştırmacılar için bakir bir alan olarak düşünülmektedir. Defterlerde yer alan kayıtlar günümüz Türkçesine çevrilmeye çalışılmış, orijinalliğin bozulmaması ve alana ait literatürün korunması adına ders adı, kitap adı veya memuriyet makamı gibi özel anlam ifade eden kelimelerin Türkçelerinin verilmesinden imtina edilmiştir. Memurlar tanıtıldıktan sonra yer verilen sonuç ve değerlendirme alanında, elde edilen siciller umumi bir mülhaza ile yorumlanmış ve kayıtların satır aralarından yapılan çıkarımlarla etraflı bir muhteva oluşturulmaya çalışılmıştır. Esas kayıtlarda yer alan Hicri ve Rumi tarihler Türk Tarih Kurumu'nun web sitesinde bulunan Tarih Çevirme Kılavuzu marifetiyle miladi takvime çevrilmiştir. Metinde genel olarak miladi tarihler üzerinden değerlendirme yapılmış ise de makam münasebetiyle hicri ve miladi tarihlerin beraber kullanıldığı da olmuştur.

⁸ Ahmet Mithat Efendi (2004), *Üss-i İnkılap*, (Ya. Haz. Tahir Garip Seratlı), İstanbul: Selis Yayınları, C. II, s. 46.

⁹ Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw (2010), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, İstanbul: E Yayınları, C. 2, s. 296.

¹⁰ Sarıyıldız, "Sicill-i Ahval Defterleri", s. 135.

Ebubekir Efendi, Jandarma Çavuşlarından Mustafa Ağa'nın oğludur. 29 Nisan 1855'te Bayezid'de doğmuştur. Bayezid Rüştîye Mektebinde ilgili dersleri okuyup şehadetname almış ise de şehadetnamesinin Rus istilasında zayi olduğunu ifade etmiştir. Kürtçe konuşabilir ve Türkçe okuyup yazabilir, Farsça konuşabilir. 31 Mayıs 1869'da 16 yaşında iken Bayezid Sancağı Defter-i Hakani Kalemünde mülazemetle işe başlamış, aynı yıl 29 Ağustos'ta 110 guruş aidat ve 20'şer para yazıcılık ücreti ile emlak yoklama kitabetine tayin olunup 13 Temmuz 1870'te yoklama görevi sona ermiştir. Sonra Bayezid Sancağı Tahrirat Kalemünde bir müddet mülazemetle devam etmiş ve sonra Rus istilası (1877-78 Osmanlı Rus savaşı) üzerine göç etmiştir. Daha sonra geri dönüp 1881 yılı Mart ayında 400 guruş peşin ücret ile Bayezid'e bağlı Ayntab (Tutak) kazasının aşar vergisi yazıcılığında istihdam edilmiştir. 17 Eylül 1881'de 244 guruş maaşla aşar ikinci kâtipliğine tayin edilerek 2 Haziran 1882'de memuriyeti kaldırılmıştır. 19 Aralık 1882'de 144 guruş maaşla Ayntab (Tutak) Kazası yazı işlerine tayin olunmuştur. Memuriyetleri geçici olduğu veya görevi değiştiği için ara sıra görevden ayrılmaları olmuştur. Hakkında şikâyet yoktur. Ayntab (Tutak) kaymakamlığına yapılan değerlendirmede adı geçeninin Farsça ve Kürtçe konuşabildiği ve dirayetli ve istikametli olduğu belirtilmiştir. Bayezid Sancağı yazı işleri müdürlüğü, Erzurum vilayet mektupçuluğu ve valilikten, görevlerini güzelce yaptığı beyan edilmiştir.¹¹

İbrahim Şükrü Efendi, Jandarma yüzbaşlarından vefat etmiş olan Mehmed Ağa'nın oğludur. Mayıs 1866'da Erzurum'da doğmuştur. Sıbyan mektebinde temel dini ilimleri okuduktan sonra rüştîyeye girmiş ve bir miktar öğrenim görmüş ise de ailesinin Tercan'a taşınmasından dolayı şehadetname alamamıştır. Türkçe yazabilir. 1880 yılında 14 yaşında iken Tercan Kazası Tahrirat Kalemüne mülazemet suretiyle girmiş ve 6 Haziran 1884'te 144 guruş maaşla Bayezid Sancağı dâhilindeki Diyadin Kazası yazı işlerine tayin olunup kaydın tutulduğu günlerde aynı görevi ifa etmiştir. Görevden ayrılması vuku bulmamış ve herhangi bir muhakemeye konu olmamıştır. Diyadin kaymakamlığından yazılan değerlendirmede memuriyet için gerekli donanımının olduğu ve kendisinin güzel ahlak sahibi biri olduğu ifade edilmiştir. Bu vasıfları Bayezid tahrirat müdüriyeti, Erzurum mektupçuluğu ve valilikçe teyit edilmiştir.¹²

Kahraman Adil Efendi, Bulaklı İsmail Hakkı Efendi'nin mahdumudur. 15 Ocak 1864'te Bayezid kasabasında doğmuştur. Arapça sarf ve nahiv, Farsça Talim-i Farisi ve Tuhfe ve Gülistan okumuştur. 18 yaşında olduğu halde 1881 yılı sonlarında İspir Kazası Tahrirat Kalemüne mülazemetle

¹¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Sicill-i Ahval İdaresi, Memurin (BOA. DH. SAİD. MEM) 8/14. BOA. DH. SAİD. d 51/234.

¹² BOA. DH. SAİD. MEM. 14/13.

devam ile 13 Nisan 1883'te 144 guruş maaşla İspir Kazası yazı işlerine tayin olunmuştur. 20 Haziran 1884'te istifa ederek görevden ayrılmış ise de 8 Kasım 1891'de yine adı geçen yazı işlerine tayin edilmiştir. 1885/86 yıllarında (H. 1303) Pasinler'de kardeşi Redif Yüzbaşı Resul efendinin hizmetçisini tüfekte yanlışlıkla öldürdüğünden, heyet-i ithamiyece suçlanmıştır. Hakkında verilen altı ay hapis cezasını eksiksiz bir şekilde çekmiştir. İspir Kaymakamlığından yazılan değerlendirmede Adil Efendi'nin biyografisindeki bilgilerin doğru olduğu belirtilmiştir. Vilayet mektupçuluğu kazanın yazı işlerini görmeye ehliyet ve iktidarı olduğunu doğrulamış, valilik de bu vasıfları tasdik etmiştir.¹³

Abdurrezzak Efendi; Bayezid Sancağı idare meclisi azasından İbrahim Efendinin oğludur. 1860 yılı başlarında Bayezid'de doğmuştur. Bayezid Sancağı Rüstiyesinde Arapça, Farsça, tarih ve fenn-i hesap okumuştur. Türkçe okuryazar. 1875 yılı başlarında 16 yaşında iken mülazemetle Bayezid Sancağı muhasebe kaleminde işe başlamıştır. 25 Ocak 1879'da kendisine 140 guruş maaş bağlanmış ise de aynı yılın 12 Eylül'ünde maaşından 14 guruş kesilerek aylığı 126 kuruşa inmiştir. Mayıs 1880'de maaşı 186 guruşa çıkarılmış bir yıl sonra 560 guruş maaşla Sancak aşar idaresi ikinci kâtipliğine tayin olunmuştur. Görevlerinden dolayı hakkında şikâyet vuku bulmamış ve muhakemeye uğramamıştır. Bayezid Sancağı Aşar Müdürlüğü'nün değerlendirmesine, yapılan tahkikatta adı geçenin bu memuriyetlerde bulunduğu ve mevcut görevini hakkıyla yerine getirebildiği belirtilmiştir. Erzurum Vilayeti Aşar Nezareti bu yorumları onaylamıştır. Abdurrezzak Efendi 12 Mart 1886'da aşar idarelerinin lağvı nedeniyle doğal olarak görevinden ayrılmıştır.¹⁴

Mehmed Tevfik Efendi; Bayezid Sancağı eski müftülerinden Abdülkadir Efendi'nin oğludur. 1854 yılı başlarında Erzurum'da doğmuştur. Bayezid Rüstiyesinde ilgili dersleri okumuştur. Türkçe yazabilir. 13 Temmuz 1872'de 18 yaşında bulunduğu halde mülazemetle Bayezid Sancağı Tahrirat Kalemine ve 1873 yılı ortalarında yine mülazemetle Erzurum'da 4. Ordu Meclis Kalemine girerek 1875 yılı ortalarında 100 guruş maaşa hak kazanmıştır. 27 Şubat 1878'te Rus harbi sebebiyle açıkta kalıp aynı yıl 13 Ağustos'ta Erzurum'un Ruslara terk edilmeyen köylerine 500 guruş maaşla aşar başkâtibi tayin olunmuştur. 28 Aralık 1878'de görevinden ayrılmıştır. 13 Ağustos 1879'da 750 guruş maaşla Tercan kazası aşar baş kitabetine atanmış, Ocak 1880'de görevini tamamlayarak Erzurum'a dönmüştür. Aynı tarihten itibaren vilayet aşar kalemine mülazemet edip 13 Nisan 1880'de 800 guruş maaşla Bayezid Sancağı aşar ve ağnam baş kitabetine tayin edilmiştir. Görev ve memuriyetiyle ilgili olarak hakkında şikâyet vuku bulmamış, muhakeme

¹³ BOA. DH. SAİD. MEM. 16/15, BOA. DH. SAİD.d. 51/233.

¹⁴ BOA. DH. SAİD.d. 15/217.

altına alınmamış ve temiz bir memuriyet geçirdiğine dair Tercan kazası aşar baş kitabetinden mazbata takdim edilmiştir. Bayezid Sancağı Aşar müdüriyeti ile Erzurum Vilayeti aşar nezaretinden ve Vali Mustafa Paşa tarafından yazılan mülahazalarda adı geçenin ehliyet ve gayreti üzerinde durulmuştur. Maliye Sicill-i Ahval kaleminin vukuat cetvelinde belirtildiği üzere Mehmed Tevfik Efendi 14 Kasım 1886'da kâtiplik görevinden ayrılmıştır. Zimmet ve ilişkisi olmadığı belirtilmiştir.

Mehmed Tevfik Efendi, 14 Mart 1887'de 450 guruş maaşla Tercan Kazası Mal Müdüriyetine tayin olup daha sonraki tensikatta maaşı 600 guruşa çıkarılmıştır.

Tevfik Efendi 13 Ekim 1888'de 300 guruş maaşla Erzurum Vilayeti Muhasebe Kalemine nakledilmiştir. Aynı zamanda 120 guruş zamlı maaş ile ilaveten Tortum Kazası Mal Müdürlüğü vekâletinde bulunmuştur. 26 Temmuz 1890'da 600 guruş maaşla ikinci defa Tercan Kazası Mal Müdürlüğüne nakledilmiş ise de Tercan Kaymakamlığı naibi ile aralarında çıkan bazı ihtilaf ve şikâyetlerin tahkiki için gönderilen vergi müdürünün verdiği müzekkerede sıkıntıların ortaya çıkmasına Tevfik Efendi'nin sebep olduğu ifade edilmiştir. Bu hadiselerden dolayı azledilen Tevfik Efendi'nin, olaylarda müdahalesi olmadığı tahakkuk edince mazuliyet süresi olan 15 ay için birikmiş maaşı da ödenerek görevine iade edilmiştir. 8 Ocak 1894'te görevine başlamıştır. 14 Ekim 1895'te yine 600 guruş maaşla Pasinler Kazası Mal Müdürlüğüne tayini çıkmış ve aynı tarihte görevine başlamıştır. Ancak 1894 yılı ağnam vergisini geçmiş yıllar havalelerine sarf etmesi, vilayet merkez mal sandığının sıkıntılarında bahisle Pasinlerin vergi gelirlerinden bir kısmının vilayet merkezine gönderilmesi hakkında defterdarlıktan gelen mükerrer tebligatı kulak ardı etmesi, devletçe memuriyeti tasdik edilmeksizin yarım maaş alması gerekirken tam alması ve izinsiz olarak görev yerinden ayrılması gibi gelişmeler üzerine 14 Mayıs 1896'da azledilmiştir. Tercan Mal Müdürlüğü ile Tortum Mal Müdürlüğü vekâletinde ve Pasinler Mal Müdürlüğünden dolayı herhangi bir zimmet ve ilişkisi olmadığı Erzurum Vilayet İdare Meclisinin tutanaklarına yansımıştır. Daha sonra 500 guruş maaşla Hınıs kazası Mal Müdürlüğüne tayin edilerek 31 Aralık 1897'de Hınıs'ta vazifesine başlamıştır. İzinli olarak Erzurum'a gitmesine müsaade edildiğinden 18 Kasım 1898'de Hınıs'taki işinden ayrılmış 28 Nisan 1899'da 300 guruş maaşla Erzurum vilayeti Ziraat Bankası şubesi ikinci kâtipliğine tayin edilmiştir. Sonra 700 guruş maaşla Bayburt Kazası Mal Müdürlüğüne terfi etmesinden dolayı 29 Haziran 1902'de banka kâtipliğinden ayrılarak 6 Temmuz'da Bayburt'ta vazifesine başlamıştır. Maliye Nezaretince yerine başkasının tayin edilmesiyle vilayet tarafından 500 guruş maaşla nüfus nezareti baş kitabetine nakledilmesinden dolayı 24 Haziran 1903'te Bayburt'tan ayrılmıştır. Aynı yıl 14 Temmuz'da ayrıca 1000 guruş peşin ücretle aşar ve ihale memuriyeti dolayısıyla Kiğı Kazasına gitmiş, buradaki görevini 5 Eylül'de bitirince geri dönerek nüfus idaresindeki baş kitabet

vazifesini görmeye başlamıştır. Söz konusu hizmetlerde istihdam süresi, maaş miktarı, ücret ve ayrılma şekilleri, görevdeki başarısı ve dürüstlüğü Hınıs İdare Meclisi, vilayet banka şubesi heyeti, Bayburt ve Kiğı Kazaları İdare Meclisleri, vilayet idare meclisi ve Dâhiliye Nezareti Muhasebeciliğinden onaylanmıştır.¹⁵

Abdullah Sıdkı Efendi, Karantina Sergardıyanı Teymur Ağa'nın oğludur. 1861 yılında Bayezid Sancağına bağlı Kızıldize Köyü'nde doğmuştur. Sıbyan mektebinde ilgili dersleri ve özel hocadan Arapça, Farsça ve fenn-i hesap okumuştur. Türkçe okuryazar. 23 yaşında iken Erzurum Rüşumat Nezaretine bağlı Kızıldize Rüşumat İdaresine mülazemetle başlayıp 12 Ağustos 1886'da 100 guruş maaş ile adı geçen idarenin ikinci kâtipliğine tayin edilmiştir. Göreviyle ilgili olarak herhangi bir muhakemeye uğramamıştır. Erzurum Rüşumat Nezareti, valilik ve Rüşumat Emaneti, adı geçenin görevini layığı ile yaptığı ve müstakim bir şahıs olduğu yönünde kanaat bildirmişlerdir. Maaşı 15 Ocak 1887'de 300 guruşa çıkarılmıştır. 5 Şubat 1890'da mevcut maaşıyla Taşlıçay Rüşumat Memuriyetine nakledilmiştir. Ay bitmeden maaşına mahsuben sandıktan para almasından dolayı 24 Aralık 1891'de Rüşumat Cemiyeti kararıyla azledilmiştir.¹⁶

Hasan Hulusi Efendi, müderrislerden Mustafa Efendi'nin oğludur. 1854 yılı başlarında Bayezid kasabasında doğmuştur. Van Sıbyan Mektebinde temel dini ilimleri ve Muş Rüştiyesiyle Muş ve Bitlis ve Bağdat'ta bulunan medreselerle İstanbul'da Sultan Bayezid Cami-i şerifinde Arapça, Farsça, hesap ve coğrafya okumuştur. Arapça, Farsça ve Türkçe okuryazar ve Kürtçe bilir. Nahiv ilminden Mebde-i İhvan¹⁷ namıyla Türkçe manzum bir risale yazarak basım ve neşri için Maarif Nezareti'nden ruhsatname almıştır. 1875 yılı başlarında 22 yaşında iken mülazemetle Muş sancağı Muhasebe kalemine girip 1876 yılı ortalarında 160 guruş maaşla belirli günlerde devam etmek üzere Muş Rüştiyesi'nde Sülüs ve Rika muallimliğine tayin edilmiştir. 9 Ocak 1879'da zikrolunan muallimlikten istifa etmiş, bir gün sonra 450 guruş maaşla Bitlis vilayeti muhasebesi masraf mukayyitliğine getirilmiştir. Aynı yıl 30 Temmuz'da maaşı 500 guruşa çıkarılmıştır. 9 Ağustos 1885'te yine istifa ile aynı yılın 11 Eylül'ünde 650 guruş maaşla Bağdat Vilayeti Merkez Muhasebeciliği muavinliğine tayin olunmuş ise de 24 Mayıs 1886'da yine istifa ederek görevden ayrılmıştır. Daha sonra İstanbul'a gidip 3 Ağustos 1886'dan itibaren Meclis-i Maliye Mazbata Odasına devam ile 2 Aralık 1886'da 1200 guruş maaşla İşkodra Vilayeti'nde muhasebe mümeyyizi olmuştur. 23 Haziran 1888'den 13 Ağustos'a kadar maaşsız olarak İşkodra Defterdarlığı vekâletinde istihdam edilmiştir.

¹⁵ BOA, DH, SAİD.d. 19/231.

¹⁶ BOA, DH, SAİD.d. 24/128.

¹⁷ Mebde-i İhvan adlı eser temin edilememiştir.

3 Şubat 1885'te ilmiye rütbelerinden Edirne müderrisliğine hak kazanmıştır. Adı geçen rütbenin verildiğini içeren ruus-ı hümayun suretiyle defterdar vekâletinden zimmet ve ilişkisi olmadığını beyan eden İşkodra İdare Meclisinden onaylı devir defteri bulunmaktadır.

Görevinde devam ve istikameti anlaşılmıştır.

8 Kasım 1888'de istifa ederek görevden ayrılmış ve 8 Mart 1889'da 1000 guruş maaşla Van Vilayeti muhasebeciliği mümeyyizliğine tayin olunup 13 Nisan'da işe başlamıştır.

6 Mayıs 1892'de uhdesindeki Edirne Müderrisliği rütbesi mülkiyedeki Rabia (4. derece) rütbesine yükseltilmiştir.¹⁸

Hulusi Efendi'nin usulsüz ödeme ve işlemlerinden dolayı mahallince yürütülen soruşturma evrakı üzerine muhasebe-i umumiye-i maliyeden yazılan derkenarda söz konusu ödemelerden yolsuzluğu ortaya çıkarılmıştır. Kanun gereği kendisi de azledilerek azil durumu telgrafla Van Vilayetine bildirilmiştir. 26 Eylül 1896'da yerine bir başkası tayin edilmiştir. Van vilayeti idare meclisinin mazbatasında Hulusi Efendi hakkında; vilayet defterdarı tarafından yapılan şikâyetin sıradan bir mahkeme hâkimi tarafından hükme bağlandığı ve yolsuz ödemelerinin belge ile tespit edilmediği belirtilmiştir. Mahkemede suçunun sabit olduğuna dair karar çıkmadan nezaret tarafından görevden alındığı ifade edilmişti. Aradan dört buçuk ay geçmesine rağmen yolsuzluk denilen suçun neden ibaret olduğuna dair bir emareye rastlanmadığı da ilave edilmiştir. Sıradan bir dava ile isminin kirlenmesinin uygun olmadığı, iffet ve istikametle muttasıf olduğu, gözlem ve incelemelerden ve elindeki ispatlı evraklardan anlaşıldığı ifade edilmiştir. Söz konusu şikâyetin iftira kabilinden ve eski vali Bahri Paşa'nın vilayetin resmi işlem ve ödemelerini zorunluluklardan kaynaklanan şartlara uydurmuş olmasından ileri geldiği belirtilmişti. Dolayısıyla Hulusi Efendi'nin suçsuzluğuna dair olan emareler birleşince herhangi bir zimmet ve ilişkisi olmadığı Van Vilayeti İdare Meclisinin mazbatasının onaylı suretinde yazılı olduğu anlaşılmıştır. Yapılacak tetkikatta suçlu bulunması halinde ilgili miktarın kendisinden tazmin edilmesi karar altına alınmıştır.

1892 ve 1893 yıllarında defterdarlık vekâletinde bulunduğu sırada maliye harcırah tertibinden izinsiz olarak harcadığı 2.580 guruş hakkında vilayetten bilgi istenilmesine gerek duyulmuş ise de bu miktarın harcanmasının, vilayet idare meclisinin 25 Ekim 1894 tarihli kararına dayalı olduğu cihetle adı geçene ilişik addedilmemesi hükme bağlanmıştır.

Hulusi Efendi 900 guruş yarım maaşla Van Vilayeti vergi mümeyyizliği vekâletinde, 400 guruş maaşla da istinaf mahkemesi azalığında bulunmuştur.

¹⁸ H/1317, M/1898 ve 1899 yıllarına ait İlmiye Salnamesinde Van Askeri Rüştiyesi'nde imla muallimi olarak gösterilen rabia rütbesindeki Hasan Hulusi Efendi, burada tercüme-i hali üzerinde durulan şahıs olmalıdır. Esmâ İğüs, II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Sistemi, Eğitim Yapıları ve Askeri Rüşdiyeler (yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2008, s. 295.

500 guruş maaşla Van Vilayeti muhasebe kalemi merkez kitabetine tayin olunup maaşı daha sonra 550 ve 750 guruşa çıkarılmıştır. 14 Kasım 1909'da vilayet tensik komisyonunca diğer bir memuriyette istihdam edilmek üzere kadro haricine çıkarılmış, 16 Ocak 1910'da 1000 guruş maaşla Hakkâri Sancağı tahsil memurluğuna tayin edilerek maaşı 700 guruşa indirilmiştir. 16 Kasım 1911'de izin süresi bittiği halde görevi başına dönmemesi ve bu hali hastalığından ileri gelmesinden dolayı diğer bir memuriyete tayin edilmek üzere azledilmiştir. Yukarıdaki görevlerini de güzelce tamamladığı Van Vilayeti İdare Meclisinin tutanaklarına yansımıştır.

Doğum tarihi daha önceden verdiği bilgilerde 1270/1854 görünmesine rağmen gerçek doğum tarihinin 1275/1859 olduğunu ve bunun, değiştirdiği nüfus cüzdanında yer aldığı bildirmesiyle idarece gerekli düzeltmeler yapılarak yeni doğum tarihi kayıtlara geçirilmiştir.

Hulusi Efendi 5 Ekim 1912 tarihinden itibaren 1500 guruş maaşla Van Vilayeti Muhasebe Mümeyyizliğine tayin edilmiş ve 2 Kasım'da görevine başlamıştır. Sonra aynı maaşla Van Vilayeti Vergi Mümeyyizliğine nakledilmesiyle 18 Aralık'ta yeni görevine başlamıştır. İhtiyarlığı ve güçsüzlüğü tahakkuk ederek azledilmiş, 31 Temmuz 1913'te görevinden ayrılmıştır. Emekliliğe hak kazandığından dolayı İntihab-ı Memurin Komisyonunca kendisine emeklilik teklif edilmiş ancak Hulusi Efendi bu teklifi kabul etmemiştir. İleride kendisine uygun bir işte istihdam edilmesi mümkün olduğundan mazuliyet maaşı bağlanması uygun görülmüştür. Böylelikle emeklilik işlemleri iptal edilerek kendisine mazuliyet maaşı bağlanmıştır.¹⁹

Abdülkadir Sıdkı Efendi, Kadiriye Tarikatı Halifelerinden vefat etmiş Hacı Mehmed Baba'nın oğludur.

1847 yılında Bayezid'de doğmuştur. Sıbyan mektebinde temel dini ilimleri, medresede ve Rüştîye Mektebinde Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe okuryazar, Farsça ve Kürtçe konuşabilir. 13 Temmuz 1869'da 23 yaşındayken 140 guruş maaşla Bayezid Sancağı Muhasebe Kalemine girerek 14 Nisan 1874'te maaşı 285 guruşa, 25 Mayıs 1879'da da 575 guruşa yükselmiştir. 28 Nisan 1880'de 300 guruş maaşla Erzurum Vilayeti Muhasebe Kalemine nakil ile söz konusu maaşı 9 Temmuz'da 330 guruşa ve 3 Haziran 1881'de 380 guruşa çıkarılmıştır. 13 Şubat 1882'de 450 guruş maaşla Eleşkirt Kazası mal müdürü olmuştur. 31 Temmuz'da istifa ederek Erzurum Vilayeti muhasebesinde işe başlayıp 18 Mart 1883'te 30 guruş yevmiye ile ilaveten Hınıs Kazasının muhasebesine bakmaya başlamıştır. Hınıs ile ilgili görevi 19 Eylül'e kadar sürmüştür. 16 Ocak 1884'te 104 guruş aidatla 1880-1881 yılları aşarı tahsilatı için Tercan Kazasına gönderilmiştir. Aynı yıl 29 Şubat'ta 30 guruş yevmiye ile Tercan muhasebe memuriyeti ilave edilip 13 Eylül'e kadar muhasebe memuriyetinde devam etmiştir. 7 Kasım 1884'e kadar tahsil

¹⁹ BOA. DH. SAİD.d. 30/139.

hizmetinde bulunarak aynı tarihte vilayet muhasebeciliğine geri dönmüştür. 2 Aralık 1885'ten 18 Temmuz 1886'ya kadar 900 guruş yarım maaşla Bayburt Sancağı muhasebeciliği vekâletinde istihdam edilmiştir. 14 Aralık 1886 'da 300 guruş maaşa nail olmuştur.

Erzurum defterdarlığı ile valilikten yazılan mülhazalar ile Maliye nezaretinden, adı geçenin memuriyet işlerine muktedir ve mukaddem olduğu beyan edilmiştir. Bayburt sancağı muhasebeciliği vekâletinden ilişiği olmadığı Erzurum Vilayeti İdare Meclisinin mazbatasıyla gösterilmiştir.²⁰

Mustafa Efendi, Jandarma mülazımlarından Dereciklize Mahmud Ağa'nın oğludur. 1849-50 yılında Bayezid'de doğmuştur. Sıbyan mektebinde temel dini ilimler, medresede ve mekteb-i rüştiyede Arapça ve Farsça okumuş ise de şahadetname alamamıştır. Türkçe okuryazar, Kürtçe ve Ermeniceye aşinadır. 1864 yılında 15 yaşında iken mülazemetle Bayezid Sancağı Tahrirat Kalemine girmiş ve 13 Ağustos 1869'da 80 guruş maaşa hak kazanmıştır. 12 Haziran 1870'te 95 guruş maaş ile Bayezid Cinayet Meclisi ikinci kâtipliğine ve 13 Nisan 1874'te 140 guruş aylıkla Bayezid Sancağı muhasebesine atanmıştır. Aynı yılın 25 Aralığında 475 guruş maaşla Temyiz Meclisi hukuk ve 13 Şubat 1880'de 600 guruş aylıkla bidayet mahkemesi baş kitabetine tayin kılınmıştır. 1882 yılının bahar aylarında istifa etmiştir. 1883 yılının sonlarında itibaren 3 ay 20 gün 240 guruş harcırah ve 20 guruş yevmiye ile Karakilise ve Eleşkirt kazaları kaymakamlarının teftişi ve mal memurlarının hesaplarının incelenmesi hizmetinde bulunmuştur. 18 Şubat 1885'te 500 guruş aylıkla Bayezid, sonra o kadar maaşla Bayburt Sancağı bidayet mahkemeleri icra memuriyetlerine getirilmiştir. 1 Eylül 1889'da 500 guruş maaşla Bayezid Sancağı nüfus memuriyetine tayin olunmuştur.

Bayezid Mutasarrıflığı bu sicil bilgilerinin doğru ve adı geçenin de istikamet sahip olduğunu belirtmiştir.²¹

Abdullah Efendi, Mollazade Yusuf Efendinin oğludur. 17 Ocak 1867'de Bayezid kasabasında doğmuştur. Eleşkirt Kazası sıbyan mektebinde İslamiyet'in esasları olan dini akaid ve bir miktar Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe okuryazar.

18 Şubat 1885'te 18 yaşında iken mülazemetle Eleşkirt Kazası Bidayet Mahkemesi Kalemine girip 21 Haziran 1888'den itibaren dört ay 250 guruş maaş ile Eleşkirt yol ve geçitler kitabetine bulunarak aynı yıl 125 guruş maaş ile yine Eleşkirt'in nüfus kitabetine tayin edildi.

Abdullah Efendi, 30 Eylül 1894'te 300 kuruş maaşla Erzurum Vilayetinde bulunan Yukarı Kopuz Pasaport muayene memurluğuna terfi edilmiştir.²²

²⁰ BOA. DH. SAİD.d. 30/207.

²¹ BOA. DH. SAİD.d. 31/171.

²² BOA. DH. SAİD.d. 32/55.

Abdullah Efendi, Mustafa Efendi'nin oğludur. 1851/52'de Bayezid Kasabasında doğmuştur. Sıbyan mektebinde temel dini ilimler ve rüştiyede ilgili dersleri görüp şahadetname almıştır. Türkçe okuryazar.

1873 yılı ortalarında 21 yaşında mülazemetle Bayezid Sancağı yazı işlerine girip 1881 yılı başlarında 225 guruş maaşla diyadin bidayet mahkemesi ikinci kitabetine tayin edilmiştir. 25 Ağustos 1886'da görevinden ayrılmış ise de 10 Şubat 1887'de aynı göreve yeniden alınarak 8 Mayıs'ta yine görevden ayrılmıştır. 11 Haziran'da 125 guruş aylıkla kaza nüfus kâtibi olmuştur.²³

Mahmud Derviş Efendi, Diyadin Kazası aşar memuru müteveffa Ali Efendi'nin oğludur.

19 Kasım 1847'de Erzurum'da doğmuştur. Sıbyan mektebinde temel dini ilimleri ve medresede bir miktar Arapça ve Farsça okumuştur. Arapça ve Farsça anlayabilir. Türkçe okuryazar.

18 Haziran 1863'te 17 yaşında mülazemetle Bayezid Sancağı Tahrirat ve Sancak Rüsumat İdaresi bürolarına girip 1868 yılı Mart ayına kadar devam etmiştir. Daha sonra sırasıyla Kars Sancağı Rüsumat Müdüriyeti, Van Vilayeti Rüsumat Baş Kitabeti, Hınıs kazası Aşar Baş Kitabeti, Erzurum vilayeti Rüsumat Nezaretine bağlı Muhlis Tuzlası Müdürlüğü Baş Kitabetine görev yapmıştır. Daha sonra Pasinler Kazası Mal Müdürlüğüne tayin edilmiş ve sonrasında da Ova Kazası Mal Müdürlüğüne nakil tayin edilmiştir.²⁴

Abdurrahman Tevfik Bey, Bayezid eski mutasarrıfı Behlül Paşa torunlarından ve Erzurum hanedanından Evveliyatlızade Ahmed Necib Bey'in oğludur.

23 Nisan 1869'da Erzurum'da doğdu. Erzurum mekteplerinde bir miktar Arapça ve Farsça tahsil etmiştir. Türkçe yazabilir.

21 Nisan 1888'de 21 yaşındayken maaşsız olarak Erzurum Vilayeti Bidayet Mahkemesi ceza dairesinde göreve başlayıp daha sonra Dersaadet'e giderek 22 Mart 1893'te mülazemetle Şura-yı Devlet Fihrist Odasına memur olmuştur. Şura-yı Devlet Baş Kitabetinden yazılan değerlendirmede adı geçen söz konusu tarihten itibaren kitabeti öğrenmeye çalıştığı ifade edilmiştir.²⁵

Hasan Tahsin Efendi, Telgraf ve Posta çavuşlarından Erzurumlu Eyüp Sabri Ağa'nın oğludur.

1875 yılında Bayezid şehrinde doğmuştur. Sıbyan mektebinde ilimlere giriş ve özel hocadan Arapça sarf ve nahiv ve Farsça Gülistan ile fenn-i hesap ve coğrafya ve hendese okumuştur. Türkçe okuryazar.

²³ BOA. DH. SAİD.d. 38/37.

²⁴ BOA. DH. SAİD.d. 40/22.

²⁵ BOA. DH. SAİD.d. 46/21.

19 yaşında iken Muş Telgrafhanesinde mülazemetle çalışmıştır. Daha sonra maaşla Bitlis Muhabere memurluğu vekâletinde çalışıp 14 Şubat 1895'te 300 guruş muvakkat maaş bağlanmıştır.

25 Mart 1897'de 500 guruş geçici maaşla Erzincan Telgraf ve Posta Merkezi Muhabere Memuriyetine tayin edilmiştir. Hasan Tahsin Efendi 5 Şubat 1898'de vefat etmiştir.²⁶

Mehmed Şerif Efendi; Bayezid Kazası Telgraf ve Posta Müdürü Hacı İbrahim Efendi'nin oğludur. 1872 yılında Varna'da doğmuştur. Sıbyan mektebinde temel dini ilimler ve Muş sancağı Rüştüye mektebinde Arapça sarf ve nahiv ve Farsça gülistan ve fenn-i hesap ve coğrafya okumuştur. Türkçe okuryazar. 1887 yılında 15 yaşında iken Bayezid Kazası Telgrafhanesine mülazemetle girmiştir. 9 Ağustos 1890'da 300 guruş muvakkat maaşla Bitlis ve 10 Eylül 1891'de aynı maaşla Bayezid telgrafhaneleri muhabere memuriyetlerine tayin ve nakil olunmuştur. Daha sonra Van telgraf ve posta merkezi muhabere memuriyetine tayini çıkmış, 14 Eylül 1894'te maaşı 450 guruşa çıkarılmıştır.

31 Ekim 1895'te 500 guruş maaş ve terfi suretiyle Van'daki Bargiri Telgraf Ve Posta Merkezi Müdüriyetine tayin kılınmıştır.

27 Ekim 1904'te ise 500 guruş maaşla ve becayış suretiyle yine Van'daki Şemdinan Telgraf Ve Posta Merkezi Müdürlüğüne nakli kayıtlara yansımıştır.²⁷

Süleyman Sudi Efendi; Tutak Kazası mülga aşar ve ağnam memuru müteveffa Abdülkadir Ağa'nın oğludur. Hz. Halid sülalesine mensup olduğu tercüme-i halinde yazılıdır.

1866 yılında Bayezid kasabasında doğmuştur. Bayezid Rüştüyesinde ilgili dersleri tahsil etmiş ise de şehadetname almaksızın mezun olmuştur. Türkçe okuyup yazmakla beraber Kürt, Ermeni ve Farsî lisanlarına aşina olduğu kayıtlıdır.

23 Ocak 1880'de mülazemetle Bayezid Sancağı Bidayet Mahkemesi kalemine girmiş ve 29 Aralık 1883'te 225 guruş maaşla Karakilise Kazası Bidayet Mahkemesi ikinci kitabetine tayin edilmiştir. 19 Ağustos 1887'de 400 guruş maaşla Tutak Bidayet Mahkemesi birinci kâtipliğine terfi ve 21 Ocak 1893'te aynı maaşla Eleşkirt Kazası Bidayet Mahkemesi birinci kitabetine tayin edilmiştir. 31 Aralık 1898'de ayrıca 75 guruş maaşla Eleşkirt Rüştüye Mektebi hüsn-i hat muallimliği ilave olarak uhdesine verilmiştir. Hakkında vuku bulan şikâyetlerin artması üzerine yapılacak tahkikat sonuçlanıncaya kadar memuriyetine devam etmesi uygun olmayacağından yerine birinin tayini hakkında gelen emir üzerine azledilmiştir. Yürütülen soruşturmayı içeren evrak umur-ı cezaiye müdüriyetince incelenerek herhangi bir uygunsuzluğu

²⁶ BOA. DH. SAİD.d. 65/246.

²⁷ BOA. DH. SAİD.d. 89/146.

anlaşılmadığından hakkında işlem yapılmasına yer olmadığı ifade edilmiştir. Bunun üzerine 29 Temmuz 1902'de mahallince göreve iade edilmesine karar verilerek aynı yılın 8 Ağustos'unda aynı maaşla ikinci vazife olarak bidayet mahkemesi birinci kitabetine tayin olunmuştur.

18 Mart 1904'te aynı maaşla Tutak kazası Bidayet Mahkemesi birinci kitabetine gönderilmiştir. 31 kıta mukavelat senedinin kayıt işlemleri ve onaylanmasında yolsuz muamelesi görüldüğünden ve kendisini para cezasından kurtarmak için Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin temyiz dilekçesine temyiz süresi geçtikten sonra kaydetmesinden dolayı aynı yılın 19 Kasım'ında azledilerek muhakeme altına alınmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda beraatine dair verilen kararın uygun olduğu ifade edilmiştir.

Önceki memuriyetlerinden olan Eleşkirt Bidayet Mahkemesinde görevli iken mera münazaası nedeniyle köylere yaptığı seyahatten dolayı yolsuz ödenek aldığı tahakkuk etmiş ancak bu suçu İkinci Meşrutiyet'in ilanında çıkan genel af kapsamında görülerek, bir işlem yapılamamıştır.

Sudi Efendi 16 Ocak 1909'daki seçimlerde Bayezid Sancağı mebusluğuna seçilmiş ve 14 Haziran 1909'da Milli Meclisçe mebusluğu tasdik kılınmıştır.²⁸

Mümtaz Nedim Efendi; Bayezid Sancağı Reji Memuru Abdülvehhab Efendinin oğludur. 19 Ocak 1887'de doğdu. Doğum yeri Bayezid kasabasıdır. Bayezid Rüştüye Mektebinden 1901 yılı Ağustos ayında şهادetname almıştır. Türkçe yazabilir ve Kürtçe konuşabilir. 23 Ekim 1904'te 20 guruş maaşla Bayezid Sancağı muhasebe kalemi mübeyyizliğine tayin olup maaşı 14 Aralık 1905'te 30 guruşa çıkarılmıştır. Ek görev olarak 1906 mali yılında 350 guruş peşin ücret ile Diyadin Kazası ağnam ve ehli hayvan ser-kolculuğunda bulunmuştur. 300 guruş maaşla Karabulak pasaport muayene memurluğuna nakledilmesinden dolayı 19 Haziran 1907'de mübeyyizlikten ayrılıp bir gün sonra muayene memurluğunda göreve başlamıştır. Bayezid Sancağı mutasarrıflığından, Nedim Efendi'nin kendisine verilen görevleri yapmaya ehliyet ve iktidarının yeterli olduğu bildirilmiştir.²⁹

Ali Kemal Efendi; Eleşkirt kazası tahrirat kâtibi Mehmed Şükrü Efendi'nin oğludur. Nüfus cüzdanında 1883 yılında Bayezid'in Tutak kazasında doğduğu kayıtlıdır. Sıbyan mektebinde temel ilimleri ve Eleşkirt kazası Rüştüye Mektebinde ilgili dersleri okuyup *aliyy-ül ala* derecede diploma almıştır. Arapça, Farsça ve Türkçe okuyup yazar. Kürtçe konuşabilir. 1902'de Eleşkirt Telgrafhanesine mülazemetle girip 10 Kasım 1908'de 150 guruş maaşla Erzurum Vilayeti Telgraf ve Posta Baş Müdüriyeti mukayyitliğine tayin edilmiştir. İlgili nezaretten, vazifesine yoluyla devam ettiği bildirilmiştir.³⁰

²⁸ BOA. DH. SAİD.d. 174/142.

²⁹ BOA. DH. SAİD.d. 175/74.

³⁰ BOA. DH. SAİD.d. 161/44.

Cemal Efendi; Eleşkirt Kazası tahrirat kâtibi Mehmed Şükrü Efendinin oğludur. 1882 yılında Bayezid'in Tutak kazasında doğduğu, onaylı nüfus cüzdanında yazılıdır. Sıbyan mektebinde temel ilimleri ve Eleşkirt Kazası Rüştüye Mektebinde ilgili dersleri okuyup diploma almıştır. 1900 yılında Eleşkirt ve sonra Diyadin Telgrafhanelerinde mülazemetle görev alıp 21 Kasım 1902'de 300 guruş geçici maaşla Karakilise ve 29 Ekim 1904'te 300 guruş asalet maaşla Eleşkirt ve 28 Ocak 1907'de aynı maaşla Van vilayetinde Hinsi? Telgraf ve Posta merkezleri memuriyetine tayin edilmiştir. Karakilise Kaymaklığı ve Posta Nezaretinden vazifesine yoluyla devam ettiği bildirilmiştir.³¹

Ahmed Müştak Efendi; Mal Müdürü müteveffa Hafız Osman Efendi'nin oğludur. 1879 yılında Bayezid kasabasında doğmuştur. Sıbyan mektebinde temel dini ilimleri ve Hınıs kasabası rüştüye mekteplerinde ilgili dersleri okuyup ala derecede diploma ile mezun olmuştur. Türkçe okuryazar. 1897 yılında Hınıs ve sonrasında Kemah telgrafhanelerine mülazemetle girmiş, 29 Mayıs 1902'de 320 guruş maaşla Bayezid Telgraf ve Posta merkezi haberleşme memurluğuna tayin edilerek 16 Temmuz'da istifa ederek görevinden ayrılmıştır. Aynı yıl 23 Ekim'de 280 guruş geçici aylıkla Erzincan Telgraf Ve Posta Haberleşme Memurluğuna tayin edilmiştir. Erzincan Sancağı Mutasarrıflığı ile Telgraf ve Posta Nezaretinden alınan bilgiye göre vazifesine yoluyla devam etmiştir. Memurluğuna müteallik evrak, ilgili bakanlık ve kurumların sicil dairelerinde mahfuzdur.³²

Şevket Fehim Efendi; Bayezidli Şerdani Şerif Efendizade Ali Efendi'nin oğludur. 1882 yılında Bayezid merkez kasabasında doğmuştur. Mahalli rüştüye mektebinde ilgili dersleri tahsil ederek diploma almıştır. Türkçe okuryazar olduğu ve Kürtçe konuşabildiği tercüme-i halinde kayıtlıdır. Bir müddet Bayezid sancağı muhasebe kalemine mülazemetle devam etmiş, 19 Ekim 1902'de 200 guruş maaşla Bayezid Sancağı tahrirat kalemi memurluğuna tayin olunmuştur. 5 Mayıs 1905'te istifa ederek 28 Ağustos'ta 200 guruş aylıkla Erzurum Duyun-ı Umumiye Nezareti tahrirat kalemine tayin edilmiştir. Erzurum Duyun-ı Umumiye Nezareti'nden den yazılan değerlendirmede Fehim Efendi'nin ahlak ve vaziyetçe istihdama layık ve iktidarının mevcut görevlerini ifaya ziyadesiyle yeterli olduğu tasdik edilmiştir. Fehim Efendi'ye 14 Ekim 1906'da usul olduğu üzere yemin ettirilerek 250 guruş maaşla Bayezid Ziraat Bankası kitabetine tayin olunmuştur.³³

³¹ BOA. DH. SAİD.d. 148/146.

³² BOA. DH. SAİD.d. 148/141.

³³ BOA. DH. SAİD.d. 147/129.

Mahmud Hamdi Efendi; Sipki Aşireti Ağalarından Abdal Ağazade Mehmed Gülşen Ağa'nın oğludur.

1837 yılında Bayezid kasabasında doğduğu onaylı nüfus cüzdanında yazılıdır. İptidai ve yüksek ilimleri medreselerde tahsil edip icazetname almıştır. Arapça ve Türkçe okuryazar, Kürtçe konuşabilir. 9 Mayıs 1869'da 315 guruş maaşla Bayezid Rüştüye Mektebi ikinci muallimliğine tayin olunup 13 Mart 1880'deki memurluk düzenlemesinde maaşı 250 guruşa indirilmiştir. 30 Nisan 1889'da azlolunarak aynı yıl 6 Ağustos'ta 277 guruş maaşla tayin edildiği Bayezid Müftülüğünde halen görevine devam etmektedir. Muallimlikten dolayı zimmet ve ilişkisi olmadığı, vazifesini güzelce yaptığı ve herkesin kendisinden memnun olduğu belirtilmiştir.³⁴

Mehmed Said Efendi; Bayezid Sancağı İdare Meclisi azasından müteveffa Şerif Efendi'nin oğludur. Onaylı nüfus cüzdanına göre 1879 yılında Bayezid kasabasında doğdu. Bayezid Rüştüyesinde ilgili ilim ve fenleri tahsil ederek aliyy-ül ala derecesiyle şهادetname almıştır. Türkçe okuryazar, Arapça, Farsça ve Kürtçe lisanlarına aşinadır. 14 Temmuz 1894'te mülazemetle Bayezid Sancağı tahrirat kalemine girip 14 Mayıs 1895'te 40 guruş maaş tahsis olunup daha sonra sırasıyla 30, 15 ve 21 guruş ilavesiyle maaşı 106 guruşa çıkarılmıştır. 25 Temmuz 1900'de 300 guruş aylıkla Karakilise kazası Sorgu hâkimliği yardımcılığına nakil olunmuştur. Aynı yılın 29 Ekim'inde aynı maaş ile Karabulak Kapısı pasaport muayene memurluğuna tayin edilmiştir. Bayezid Mutasarrıflığı, Erzurum Vilayeti ve Dâhiliye Nezareti Nüfus-ı Umumiye Müdüriyeti adı geçenin memuriyetini tasdik etmiştir.³⁵

Yusuf Ziya Efendi; Müteveffa Şerif Efendinin oğludur. Onaylı nüfus cüzdan suretine göre 1878'de Eleşkirt kasabasında doğdu. Sıbyan mektebinde temel dini ilimler ve Eleşkirt kasabası rüştiye mektebinde ilgili dersleri okuyup aliyy-ül ala dereceden diploma almıştır. Türkçe okuryazar. 1897 yılında Eleşkirt telgrafhanesine mülazemetle devam edip 26 Ağustos 1902'de 300 guruş geçici maaşla Erzincan sancağı Telgraf ve Posta Merkezi Muhabere Memuru olmuştur. Eleşkirt kaymakamlığı ile Telgraf ve Posta Nezaretinden alınan bilgiye göre vazifesine yoluyla devam etmiştir.³⁶

Mehmed Şefik Efendi; Bayezid Sancağı idare meclisi azalığı ile Belediye riyasetinde bulunmuş olan müteveffa Pirizade Dursun Ağa'nın oğludur. Onaylı nüfus cüzdanında, 1864 yılında Bayezid kasabasında doğduğu kayıtlıdır. Bayezid sıbyan ve rüştiye mekteplerinde zorunlu dersleri tahsil eylediği ve Türkçe kitabet edip Farsçaya aşına olduğu tercüme-i hal evrakında yazılıdır. Adliye Nezareti'nde oluşturulan seçim komisyonunda seçimi

³⁴ BOA. DH. SAİD.d. 145/97.

³⁵ BOA. DH. SAİD.d. 136/69.

³⁶ BOA. DH. SAİD.d. 114/76.

yapılarak alâ derecede ehliyeti ortaya çıkmış ve eline 25 Eylül 1889 tarihli sorgu hâkimliği intihapnamesi verilmiştir.

17 Eylül 1879'da mülazemetle Bayezid Sancağı Bidayet Mahkemesi kalemine girmiştir. 9 Haziran 1880'de 800 guruş peşin ücret ile Bayezid aşar muharrirliğine memur edilmiş, aynı yıl 7 Ağustos'ta vazifesini tamamlayarak 20 Eylül'de 150 guruş maaşla yine Bayezid belediye meclisi kitabetine tayin edilmiştir. 26 Aralık 1882'de ayrıca 100 guruş maaşla sancak idare meclisi kitabetine ilaveten memur edilerek 3 Ağustos 1883'e kadar bu vekâlette bulunmuştur. 22 Ağustos 1884'e kadar belediye kitabetinde istihdam edilmiştir. Bayezid Bidayet Mahkemesinde zabıt kâtipliği, icra memuriyeti vekâleti Eleşkirt Bidayet Mahkemesi birinci kâtipliği görevlerinde bulunmuştur. Daha sonra Bayezid Sancağı Bidayet Mahkemesi zabıt kitabetine geri dönmüş, aynı mahkemenin mukavelat muharrirliği de uhdesine verilmiştir. 17 Haziran 1889'da istifa ederek görevinden ayrılmıştır. 27 Mayıs 1890'da 600 guruş maaşla ve ayrıca aidatla ve mukavelat muharrirliği görevinin de eklenmesiyle Bayezid Bidayet Mahkemesinin baş kitabetine memur olmuştur. Aynı mahkemenin müddei-i umumi muavinliği vekâletinde bulunup 10 Şubat 1893'te 750 guruş maaşla Erzincan Sancağı Bidayet Mahkemesi sorgu hâkimliğine tayin edilmiştir. 1 Temmuz 1903'te 1200 guruş maaşla ve Adliye Memurları Seçim Encümeni kararıyla Garaş Kazası Bidayet Mahkemesi Başkanlığına tayin edilmiştir.

Çalıştığı birimlerce görevinde sıdk ve istikametle muttasıf olduğu, memurluk vazifelerini hakkıyla ifa ettiği tasdik edilmiştir.

Şefik Efendi, 23 Ağustos 1906'da 1440 guruş maaşla Siird Sancağı Bidayet Mahkemesi müddei-i umumi muavinliğine tayin ve 14 Eylül 1909'da 1530 guruş maaşla Muş Sancağı Bidayet Mahkemesi ceza dairesi başkanlığına nakil olunmuştur. Maaşı 14 Temmuz 1910'da icra kılınan teşkilatta 1600 guruşa iblağ edilmiştir.³⁷

Abdülkerim Zihni Efendi; Bayezid Sancağı Rüştüye Mektebi birinci muallimi, müderrislerden Ali Rıza Efendi'nin oğludur. Tortumlu Küçük Hocazadeler unvanıyla tanınmaktadırlar. 1873 yılında Bayezid Kasabasında doğmuştur. Sıbyan mektebinde temel dini ilimleri ve Eleşkirt rüştiyesinde ilgili dersleri tahsil ve ikmal edip okul birincisi olarak aliyy-ül ala dereceden şahadetname almıştır. Türkçe yazabilir ve Farsça ve Kürtçe konuşabilir. 25 Eylül 1889'da aidat ile Bayezid Sancağı Bidayet Mahkemesi Sözleşme Kâtipliğine tayin edilmiş, 26 Mayıs 1890'da istifa ederek görevinden ayrılmıştır. 1891-1893 yılları arasında 360 guruş maaşla Eleşkirt Kazası Sandık Emanetinde bulunmuştur. 27 Nisan 1893'te 200 guruş maaşla Bayezid Sancağı Ziraat Bankası şubesi kitabetine tayin olunmuştur. 12 Mayıs 1894'te görevinden ayrılıp 19 Temmuz 1898'e kadar askerlik hizmetini ifa etmiştir. Askerde iken alay çavuşluğuna kadar yükseldiği halde ihtiyat tezkeresi

³⁷ BOA. DH. SAİD.d. 113/204.

almıştır. Aynı yılın 27 Ağustos'unda 250 guruş yarım maaşla Bayezid Sancağı tercüman vekâletine tayin edilmiştir. 9 Ocak 1899'da 460 guruş maaşla Sancak İdare Meclisi baş kitabetine nakledilmiştir. Aynı yıl zarfında tahkik memuriyetinde bulunarak bundan dolayı 400 ve 1900 senesinde yine tahkik memuriyeti ile Karakilise kazasına gitmesinden dolayı 180, 1900 senesinde askeri heyetle birlikte Iğdır kazasına gitmesinden dolayı 750 ve yine aynı yıl Karakilise ve Diyadin kazaları tahkik memuriyetlerinde bulunarak 240 guruş yevmiye ve harcırah almıştır. Aynı yıl 14 Aralık'tan 14 Şubat 1903'e kadar ilaveli memuriyet olarak başkaca 100 guruş maaşla liva belediye kitabetini ifa etmiştir. Yine aynı yıl Eleşkirt kazası aşar ihalesi görevinde bulunup bundan dolayı 990 ve yine o sene zarfında İran'la yapılan sınır düzenlemeleri hasebiyle 80 guruş harcırah ve peşin ücret almış ve ilk kurulduğundan beri Hamidiye-Hicaz Demiryolu yardım komisyonu kitabetini fahri olarak yürütmüştür.

Amirleri tarafından yazılan değerlendirmede Zihni Efendi'nin ehliyet ve liyakati ile memuriyetini başarıyla ifa etmekte olduğu tasdik edilmiştir.

Zihni Efendi 1903'ten 1906 yılına kadar çeşitli tarihlerde Bayezid Sancağı tahrirat müdürlüğü vekâleti, Eylül 1907'den Aralık ayına kadar fahri olarak Erzurum Vilayeti yazı işleri mümeyyizliği vekâleti, 14 Eylül 1908'den 9 Aralık'a kadar Bayezid Sancağı yazı işleri müdürlüğü vekâletinde bulunmuştur. 9 Aralık'ta mebus azalığına seçilmesinden dolayı sancak idare meclisi baş kitabetinden ayrılmıştır. Baş kitabet görevinde iken ayrıca ehli hayvan ve Ademanlı Aşiretleri ağnam sayım memurluğunda bulunup güzel hizmet ettiği belirlenmiştir. Altı yıl fahri olarak idare meclisleri sorgu hâkimlikleri görevinde yazı işleri ve diğer görevlerde birçok yardım ve hizmetleri görülmüş, zimmet ve ilişiği olmamış, kendisine verilen işleri kanun ve mevzuat dairesinde güzelce ifa etmiş, gayret ve sadakatle herkesin takdirini kazanmış, namus ve ehliyet erbabından olduğu tasdik edilmiştir. Mümeyyizlik vekâletini üstün başarıyla ve istikametli bir şekilde ifa ile geniş görüş ve iktidarını ispatlamıştır. Mekteb-i mülkiyece imtihanı yapılarak tahrirat müdürlüğüne layık görülmüştür.³⁸

Mehmed Şerif Efendi; Abdülbakizade Abdülaziz Ağa'nın oğludur. 1874 yılında Bayezid Kasabasında doğduğu onaylı nüfuz cüzdanı ve tercüme-i halinde yazılıdır. Bayezid iptidai mektebinde bir miktar Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe okuryazar. 30 Aralık 1893'te 19 yaşındayken 225 guruş maaşla Diyadin kazası Bidayet Mahkemesi ikinci kâtipliğine tayin kılınmış ise de 30 Mart 1894'te selefinin göreve dinmesiyle açığa alınmıştır. 9 Nisan'da Bayezid Sancağı Ziraat Bankası şubesine mülazemetle girmiş ve 14 Temmuz 1894'te 200 guruş maaşla aynı bankanın kâtipliğine atanmıştır. Mutasarrıflık vekâletinden yazılan değerlendirmede Şerif Efendi'nin emsaline nispetle muktedir ve müstakim olduğu tasdik olunmuştur. Diyadin Bidayet

³⁸ BOA. DH. SAİD.d. 112/116.

Mahkemesi İkinci Kitabetinde görev süresi, maaş miktarı ve görevden ayrılması ve iyi hizmetlerini içeren kaza idare meclisi mazbatası ve nüfus cüzdanı tercüme-i hal evrakına iliştilmiş olup görevine devam etmektedir. Şerif Efendi, 13 Ocak 1897'de usulüyle yemin ettirilerek 300 guruş maaşla Ziraat Bankası yardımcı memurluğuna atanmış ise de 13 Aralık 1897'de şubenin kaza sandığına dönüştürülmesinden dolayı açığa çıkarılmıştır. 6 Nisan 1899'da 400 guruş maaşla Refahiye kazası Ziraat Bankası sandığı kitabetine tayin edilmiş, 9 Mayıs 1903'te aynı maaşla Karakilise kazası muhasebe kitabetine getirilmiştir. Geçmiş hizmetlerinde herhangi bir zimmet ve ilişği olmadığı Bayezid banka şubesiyle Bayezid ve Refahiye Banka sandığı idare meclislerinden onaylı mazbatalarla bildirilmiştir. Şerif Efendi 11 Temmuz 1908'de 500 guruş maaşla İspir Ziraat Bankası sandığı memuriyetine nakledilmiştir. Maaşı 14 Mart 1911'de 600 guruşa çıkarılmış ve 10 Aralık 1911'de Muş Ziraat Bankası sandık memurluğuna tayin edilmiştir. Adı geçen hizmetlerden herhangi bir zimmet ve ilişği olmadığı gösterilmiştir.³⁹

Ali Kâmil Kemâli Efendi; Bayezid Sancağı İdare Meclisi azasından İbrahim Ağa'nın oğludur. 1869 yılı Mart'ında Bayezid Sancağı'nda doğmuştur. Sıbyan mektebinde temel dini ilimleri okumuş ve bir süre rüştiye mektebine devam etmiştir. Kürtçe konuşabilir, Farsça ve Ermenice anlayabilir. Türkçe okuryazar. Ocak 1882'de 13-14 yaşında iken Bayezid aşar ve ağnam idaresine mülazemetle girip 31 Aralık 1886'da 200 guruş maaşla Bayezid Sancağı vergi kitabeti vekâletine tayin edilmiştir. 6 Ağustos 1887'de açıkta kalmış, 19 Temmuz 1888'de 350 guruş maaşla Sancak muhasebe kalemi merkez kitabetine tayin edilmiştir. 14 Ağustos 1894'te maaşı 500 guruşa çıkarılmış, kadrosu muhasebeci muavinliğine aktarılmıştır. Bağlı olduğu idari birimlerce ehliyeti ve yeterliliği vurgulanmıştır.

Kemali Efendi, 1897 ile 1901 yılları arasında aralıklı olarak Bayezid Sancağı Muhasebeciliği vekâletinde bulunup bu müddet zarfında 4404 guruş beşte bir maaş almıştır. Sonra kadrosu Karakilise Kazası Mal Müdürlüğüne nakledilmiş ise de işe başlamadan 4 Ekim 1904'te istifa ile görevden ayrılmıştır. Muhasebe baş kitabetiyle muhasebecilik vekâletinden dolayı hazine, tekaüt sandığı aidatı, menafî ve maarif katkı payları ve tapu hasılatından ilişği olmadığı belirtilmiştir. Divan-ı Muhasebatta müteşekkil Maliye Memurları Seçim Komisyonunda imtihanı yapılarak 4 Ekim 1905'te en üst dereceden şahadetname aldığı anlaşılmıştır.

Uzun süre yürüttüğü Bayezid Sancağı muhasebeci muavinliği sırasında bazı uygunsuz hallerine dair ihbarlar vuku bulmuş ve sancakta kanuna aykırı olarak devam eden düzensizlikte toleranslı tavırları hissedilmiş ise de bu halleri muhakemeye konu olacak derecede görülmemiştir. Dolayısıyla idareten Karakilise Mal Müdürlüğüne nakledilmiştir.

³⁹ BOA. DH. SAİD.d. 94/80.

10 Ocak 1906'da padişah iradesi ve 1620 guruş maaşla terfi ettirilerek Gümüşhane Sancağı Muhasebeciliğine tayin edilmiştir.

Görevlerindeki üstün başarısından dolayı kıdemi 27 Ağustos 1898'de Rabia rütbesine yükseltilerek ödüllendirilmiştir. Bayezid Sancağı muhasebeciliği muavinliğinde bulunduğu sırada Eleşkirt Kazasının 1895 senesi aşarının ihalesine memur edilerek önceki yıldan 40.000 guruş civarında fazla ortaya çıkarması, bütün köyler aşarının cümleten borçlarını ödeyecek güçlü mültezimlere ihalesi yolunda hizmet ve gayreti görüldüğü kayıtlardan anlaşılmıştır.

14 Ocak 1910 tarihinde 2500 guruş maaşla Gümüşhane Muhasebeciliğinde ipka edilmiştir. Sekiz seneden fazla bir müddet burada aynı görevi yürüttüğü bu memuriyetine devam etmesinin yapılmakta olan seçimler sırasında bazı şikâyetlere neden olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca önceki yıllarda İttihat ve Terakki Fırkası adına mebus seçimleri ile ilgilendiğinin ihbar edilmesi üzerine seçimlerin serbestlik ve tarafsızlığını sağlamak amacıyla 18 Eylül 1912'de azledilmiştir. Buradaki görevi ile ilgili herhangi bir zimmet ve ilişkisi olmadığı Gümüşhane Sancağı İdare Meclisinin tutanaklarından anlaşılmıştır.

Daha sonra mazuliyet maaşı tahsisi talebinde bulunup mensup olduğu fırka ile ilgisini sonlandırdığına dair evvelce iki kıta senet vermiş olmasına ve görevden alınma şekline nazaran gelecekte istihdamı tabii bulunmuş olmasıyla bir memuriyete tayin edilinceye kadar yasalar gereği mazuliyet maaşı tahsisi uygun görülmüştür.

18 Ekim 1906'dan 16 Ocak 1907'ye kadar 810 guruş beşte bir maaşla Gümüşhane Sancağı Mutasarrıflığı vekâletinde bulunduğu ayrıca tespit edilmiştir. Muhasebecilikte iken görevini namus ve istikametle güzelce ifa ettiği, gelirler ve tahsilatın artmasına çokça çalıştığı Trabzon Vilayeti tutanaklarına yansımıştır.⁴⁰

Sonuç ve Değerlendirme: Kayıtlar Işığında Bayezidli Memurların Genel Özellikleri

Yukarıda ifade edildiği üzere Sicill-i Ahval Defterlerinden memuriyetlerin hususi ve resmi durumları ile ilgili pek çok veri elde edilebilmektedir. Bu bölümde, söz konusu kayıtlar ışığında Bayezidli memurların genel özellikleri üzerinde durulacaktır. Öncelikle Bayezid doğumlu olup da devlet memuriyetinde istihdam edilen hiçbir gayrimüslim memura tesadüf edilmediği belirtilmelidir. Bu durum gayrimüslimlerin Bayezid'de devlet kademlerinde görev alma konusunda isteksiz olduklarına işaret olabilir. Defterlere konu olan memurlar sıbyan mektebinde temel dini ilimleri tahsil ettikten sonra Rüşiye mektebine devam etmekteydi. Burayı da bitirenler *şehadetnamelerini* yani diplomalarını alıp devlet kadrolarına müracaat etmekteydi. Şehadetname alamadan, çeşitli nedenlerden ötürü okulu terk

⁴⁰ BOA. DH. SAİD.d. 89/178.

edenlerin de yine istihdam edildiği görülmektedir. Rüştüyelerin, alt düzeylerdeki memurluklar için gerekli ve yeterli formasyonu verdiği anlaşılmaktadır. Rüştüyeyi bitiren öğrenci devlet kademesine müracaat ettiğinde bir nevi aday memurluk denebilecek *mülazemetle* görevine başlardı. Birkaç ay bu şekilde ve başarı ile hizmet ettikten sonra şahsın *asaleten* ataması yapılır ve maaş almaya hak kazanırdı. Bahse konu memurların kimilerinin okudukları mektepleri birincilikle bitirdikleri de görmezden gelinmeyerek kayıtlara geçirilmişti.

Görev alan memurların Türkçe ve Kürtçe konuşabildiği, genelinin ise Türkçe veya Kürtçe'nin yanı sıra Arapça ve Farsça'ya da aşina olduğu anlaşılmaktadır. Memuriyetin ön koşulu olan Türkçe okuryazarlık durumuna mutlaka yer verilmiştir. Sınırlı sayıda da olsa Ermeniceye aşina isimlere de rastlanmıştır. Rüştüyelerde verilen Arapça dersleri genelde sarf ve nahivden oluşan temel Arapça grameri ile sınırlı iken Farsça tahsilinde Tuhfe ve Gülistan gibi eserlerin ikmalî suretiyle bu dile aşinalık peyda edildiği belirtilmiştir. Yine Rüştüyede tarih, fenn-i hesap ve hendese okuyan adaylara da tesadüf edilmiş olup Arapça ve Farsçayı özel hocalardan okuyanlar da kayıtlara geçmişti. Müderrislerden Mustafa Efendi'nin oğlu olup 1854 yılının ilk çeyreğinde Bayezid'de doğan Hasan Hulusi Efendi gibi sıra dışı bir isim ise Muş, Bitlis, Bağdat ve İstanbul'daki medreselerde Arapça, Farsça, hesap ve coğrafya okumuştur. Bu eğitim imkânlarının bir neticesi olarak Hasan Hulusi Efendi'nin daha dolgun maaşlarla daha prestijli kadrolarda istihdamı gerçekleşmişti. İncelenen memurlar arasında ilmî bir eser bırakan tek isim olan Hulusi Efendi, Osmanlı mülkiyesinde *rabia* rütbesine kadar yükselebilen Bayezidli nadir şahsiyetlerdendir. Rabia rütbesine yükselebilen bir başka isim de Ali Kâmil Kemâli Efendi idi. Yine medreseyi bitirerek *icazetname* almış olan Mahmud Hamdi Efendi de muallimlikten müftülüğe terfi edebilmiş kabiliyetli memurlardan biriydi. İncelemeye tabi tutulan memurlar arasında en önemli isimlerden biri de Süleyman Sudi Efendi olup 16 Ocak 1909'daki genel seçimlerde Bayezid Sancağı'ndan Meclis-i Mebusan'a gönderilen bir vekil olarak temayüz etmişti.

Bayezid'de doğup ilk ve orta öğrenimlerini burada tamamlayan ve *asaleten* tayinleri yapılan memurlar çeşitli devlet kademelerinde görev yapmaktaydı. Bunların başında da; kaza ve sancak tahrirat kalemleri, aşar kitabetleri ve ihale memurlukları, Defter-i Hakani büroları, muhasebe büroları, mal müdürlükleri, Ziraat Bank şubeleri, kaza ve sancak idare meclislerinin kitabetleri, rüsumat idareleri, muallimlikler, bidayet mahkemeleri, telgrafhaneler, pasaport muayene memurlukları, aşiretlerin hayvan sayım memurlukları, belediye kitabetleri, sorgu hâkimlikleri ve müftülük gibi görevler gelmekteydi.

Memurlarla ilgili dosyalar hazırlanırken onaylı nüfus cüzdan suretleri, mektep şahadetnamelerinin onaylı suretleri, müftülük menşurları ile rabia rütbesinin verildiği *ruus-ı hümayunların* onaylı suretleri üzerlerindeki bilgilerin esas alındığı görülmektedir. Bu evrakın, şahısların, bugünkü özlük dosyaları

denebilecek, sicil dosyasında muhafaza edildiği anlaşılmaktadır. Memurların memuriyet geçmişlerinin yer aldığı sicill-i ahval defterlerinde ayrıca mevzubahis isimler hakkında mülahazalara da yer verilmişti. Genel memurluk değerlendirmesi suretinde kaleme alınan bu mülahazalar, memurun amiri ya da çalıştığı kurumun bağlı olduğu üst kurumun idarecileri tarafından yapılmaktaydı. Bu açıdan bakıldığında genel olarak memurların; zimmet ve ilişkilerinin olmadığı, iffetli ve istikametli, gayretli ve güzel ahlak sahibi oldukları, memuriyete iktidarının yettiği, ehliyetli, liyakatli, dirayetli ve geniş görüşlü oldukları, görevlerini güzelce ve başarıyla yaptıkları, herhangi bir muhakemeye konu olmadıkları, hangi dilleri konuşabildikleri gibi vaziyetler üzerinde durulmuştu. Kimi suçlardan ötürü mahkemelik olan memurlar görülmüş ise de bunlar hakkında menfi nitelendirmelere rastlanmamıştır. Her bir memur için bahsedilen övgülerden iki ya da üçü belirtilip hulasa suretinde genel durumu ifade edilirdi. Ancak mesela Abdülkerim Zihni Efendi hakkında dikkat çeken bir övgüler zinciri sıralanmıştı. Kendisinin “*mecalis-i idare müstantıklığı vazifesini ifa hususunda ve umur-ı tahririyede ve sairede birçok muavenat ve hidematı görüldüğü ve tevkifat-ı mukarrereden zimmet ve ilişigi olmadığı ve vezâif-i mevduasını kavanin ve mevzuat dairesinde hüsn-i ifa ile gayret ve sadakatle umumun nazar-ı takdirini kazanmış erbab-ı iffet ve ehliyetten bulunduğu ve mümeyyizlik vekâletini mukaddemane ve müstakimane ifa ile erbab-ı reviyet ve iktidardan ve şayan-ı taltif-i tamdan olduğu*” ifade edilmişti.

Bu araştırmada ele alınan memurların babalarının meslekleri de incelenmeye değer bulunmuştur. Zira XIX. yy Osmanlı toplumsal tabakalaşması ve sosyal sınıfları ile devlet ve taşra teşkilatının işleyiş prensipleri arasında münasebet olması kaçınılmazdır. Tanzimat öncesi dönemde sosyal yapının önemli unsurları olan eşraf, ayan ve ağa gibi imtiyazlı sınıfların yeni dönemde kurulan idare meclislerinde yer edinmek suretiyle eski imtiyazlarını devam ettirmeye olanak buldukları bilinmektedir. Bu anlamda babaların mesleklerinin çocuklarının kariyerinde önemli birer belirleyici unsur olduğu düşünülmektedir. Öte yandan devlet memuru olan bir babanın çocuğunun benzer istikamette bir görevde istihdamı yahut ilmiye sınıfı mensubu bir babanın oğlunun aynı yönde ilerlemesinin mukadder olacağı açıktır. Bu babaların oğullarına daha iyi eğitim imkânları sunmuş olmaları ve çocukların meslek edinmelerinde babaların bireysel nüfuzlarının tesiri de söz konusu çocukları, akranları arasında daha avantajlı bir mevkie taşıyabilmiştir. Elde edilen sicillerde pek çok memurun babasının mesleği kaydedilmiş ise de bazılarının sadece idare meclisi üyesi olduğu veya hanedanının ismi belirtilmiştir. Kayıtları elde edilen memurların bazılarının babaları; jandarma çavuş veya mülazımı, müftü, idare meclisi üyesi, karantina başgardıyanı, müderris, tarikat şeyhi, aşar memuru, telgraf ve posta çavuşu veya müdürü, aşar ve ağnam memuru, Reji memuru, tahrirat kâtibi, mal müdürü, belediye reisi ve muallim idi. Diğerlerinin babalarının da ya sadece “ağa” sıfatları

belirtilmiş ya da hiçbir görevi ifade edilmemiştir. Görüldüğü üzere kaydı incelenen yirmi sekiz memurdan çoğunun babası ya memur ya amir pozisyonunda, ya da toplumca seçkin kabul edilen bir mevkide idi. Maaşlar konusunda da birtakım tespitlere imkân veren kayıtlara rastlanmıştır. Örneğin bir memuriyet vekâleten yürütüldüğünde o makamın aldığı maaşın beşte biri nispetinde maaş alınmaktaydı. Tercümanlık veya muhasebecilik vekâletlerinde de yarım maaş miktarı ödeme yapıldığı görülmüştür. Örneğin Ali Kamil Kemali Efendi bir ara Gümüşhane Mutasarrıflığı vekâleti görevini yürütmüş ve beşte bir oranında 810 guruş maaş almıştır. Bu demek oluyor ki mutasarrıflar XX. yüzyılın başlarında yaklaşık 4500 guruş civarında maaş almakta idi.

KAYNAKÇA

- Ahmet Mithat Efendi (2004), *Üss-i İnkılap*, (Yay. Haz. Tahir Garip Seratlı), İstanbul: Selis Yayınları, C. II.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Sicill-i Ahval İdaresi, Defterler, (BOA. DH. SAİD.d)* Dosya Nr./Gömlek Nr.; 15/217, 19/231, 24/128, 30/139, 30/207, 31/171, 32/55, 38/37, 40/22, 46/21, 51/233, 51/234, 65/246, 89/146, 89/178, 94/80, 112/116, 113/204, 114/76, 136/69, 145/97, 147/129, 148/141, 148/146, 161/44, 174/142, 175/74.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dâhiliye Sicill-i Ahval İdaresi, Memurin (BOA. DH. SAİD. MEM)* 8/14. 14/13, 16/15.
- Bouquet, Olivier (2008), *Sultanın Paşaları (1839-1909)*, (Çev. Devrim Çetinkasap), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, ss. 55-64.
- Findley, Carter V. (1985), “19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Bürokratik Gelişme”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, C. I, s. 262.
- Findley, Carter V. (2014), *Osmanlı İmparatorluğu’nda Bürokratik Reform (Babiali, 1789-1922)*, (Çev. Ercan Ertürk), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İğüs, Esmâ (2008), *II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Sistemi, Eğitim Yapıları ve Askeri Rüşdiyeler* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Memurin-i Mülkiye Tekaiüd ve Terakki Kararnamesi (1301/1884)*, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul.
- Özger, Yunus (2015), “Sicill-i Ahval Defterlerinde Kayıtlı Bayburtlu Osmanlı Devlet Memurları”, *History Studies*, 7/4, ss. 69-85.
- Sarıyıldız, Gülden (2009), “Sicill-i Ahval Defterleri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, C. 37, ss. 134-135.
- Sarıyıldız, Gülden (2004), *Sicill-i Ahval Komisyonu’nun Kuruluşu ve İşleyişi (1879-1909)*, İstanbul: Der Yayınları.

YAKUP KARATAŞ

Shaw, Stanford J., Shaw, Ezel Kural (2010), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, İstanbul: E Yayınları, C. 2.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

